

Una visió renovadora

Josep Monserrat

La filosofia en la cultura catalana

Xavier Serra

210 pp., 2013, Catarroja-Barcelona, Afers

Des de la primera plana, el lector queda avisat perquè no es porti a engany. Es tracta de capbussar-se en una cultura subsidiària, desestructurada, mancada de les més elementals condicions per a portar a terme una tasca digna i que, quan ha provat de lluitar per millorar aquestes condicions, ha estat reprimida i castigada amb tota mena de desconsideracions. El que planteja el llibre, si es vol fer rigorosament, no és pas una tasca fàcil, perquè la mancança de memòria dipositada es deu tant a la falta de condicions d'aleshores com a la descurança actual, i perquè, a més, a una general grisor, s'hi ha afegit una sistemàtica operació d'arraconament –en alguns casos operació feta a propòsit de la repressió; en altres, per interès; en ocasions, per un cert sentit del ridícul.

El lector es trobarà amb un text descarat que procura portar a la memòria col·lectiva allò dè que cal tenir constància si del que es tracta és de fer *història de la filosofia* (o *història de la cultura*). El domini que té Xavier Serra d'aquesta temàtica –com ha demostrat especialment, a més dels molts articles que hi ha dedicat, en el seu llibre

Història social de la filosofia catalana: La lògica (1900-1980), Afers–, i el domini que té d'un estil àgil i incisiu –que pot resseguir-se, entre altres, als dos volums de *Biografies parcials* o a *A peu de foto*, tots en Afers–, li permeten oferir un tractament deliciós, gustosament salpebrat, d'allò que fins ara havia estat un terreny, el de la història de la filosofia catalana dels segles XIX i XX, en el qual sovint ens movíem o bé en la més o menys benintencionada apologia o simpàtic anecdotari, o bé en monografies erudites que podien perdre el món de vista. Convé advertir que Serra fa esment, amb molta discreció, de la bibliografia al cas, de la qual, si bé n'està absolutament informat, només facilita al lector les dades que creu estrictament necessari, de vegades per a testimoniar les més increïbles posicions. Quan el lector pot arribar a pensar que l'autor vol rifar-se'l, estigui tranquil, que una cita l'ajudarà a admirar-se i a tenir ben present que Serra no fa ficció sinó que fa història.

És molt original, per exemple, la manera com es construeix el primer capítol sobre tres discursos inaugurals de curs (el de Francesc Asensi a la Universitat de València, el de Julián Sanz del Río a la Universitat de Madrid i el de Francesc Xavier Llorens i Barba a la Universitat de Barcelona), que permeten a l'autor estructurar una molt clara síntesi de les tendències possibles en l'àmbit acadèmic de la universitat espanyola del segle dinovè a partir d'un gènere literari acadèmic, el del discurs, avui superat però aleshores hegemònic. Entre altres consideracions importants, l'autor posa «al seu lloc» la pretesa importància de «la filosofia escocesa del sentit comú», que en cap cas es pot dir, com s'ha dit, que fou «el corrent més característic de l'escola catalana del

vuit-cents». Una molt atenta consideració de les vicissituds de les lectures poc o molt païdes i de les influències patides pels protagonistes d'aquesta trista història, permet presentar algunes de les interrupcions que han impedit una mínima estructuració de la filosofia com a tradició intel·lectual al nostre país. Així mateix, una magnífica visió de conjunt permet situar aquella pretesa tradició en un món molt més variat, ric i complex que el que presentava una ficció simplista que volia recrear una tradició nacional i no feia sinó enxiquir-la.

La formació d'una tradició o d'unes tradicions només van ser unes bones intencions que no van anar més enllà de crear un embrió, en el millor dels casos. La feblesa institucional, la persecució constant contra la llibertat de pensament i contra tot pensament que no coincidís amb els paràmetres nacionals espanyols de l'Estat, l'oportunisme polític necessitat de justificació i el desarrelament cultural van condemnar la filosofia a un baix to general i, en l'últim terç del segle passat, a una recepció permanent i mal païda de tota novetat enlluernadora del mercat internacional de les ideologies i del pensament, paral·lela a la inflació de recursos universitaris que s'inicià en les darreres fases de la dictadura i que continuà sense aturador fins als inicis del nostre segle. Reconèixer-se en aquest retrat general permet donar valor a les aportacions reals que es van fer en cada moment, com es pot comprovar llegint el capítol «La filosofia catalana durant la Segona República i les primeres dècades del franquisme».

El recorregut que es fa específicament de la filosofia al País Valencià, aquí i a *Història social de la filosofia catalana: La lògica (1900-1980)*, omple un buit que calia la-

mentar de totes les anteriors aproximacions a la història de la filosofia catalana. Xavier Serra ofereix una mostra clara dels resultats que pot donar de si la història de la filosofia tal i com ell la porta a terme: una anàlisi generosament inclusiva dels personatges, institucions o procediments, i una consideració crítica atenta al context social que proporcionen, com a resultat, una descripció de la *realitat* filosòfica en un temps i en un país. De la molèstia que algú pugui sentir per uns retrats com els que el llibre ens proporciona, caldrà que en descompti el que es deu a la irritabilitat de la pròpia sensibilitat alimentada amb els prejudicis que han governat, i governen encara avui, certs tractaments d'aquesta temàtica. El lector atent reconeixerà que l'autor mostra una notable amplitud d'horitzons, s'adonarà que no es passa per alt allò que en les «històries de la filosofia» es deixa de banda, i advertirà que es troba davant d'un llibre on s'exposa un exhaustiu coneixement d'allò de què es parla.

Repetidament, Jordi Sales i Coderch ha demanat, respecte de la història de la filosofia catalana, que encara som en el temps de necessitar d'albarans, en el sentit més mercantil del terme, el dels documents que acrediten el lliurament d'una mercaderia i n'indiquen les característiques, la quantitat, la data de lliurament, el nom del comprador i del venedor, etc., i que ha de signar qui rep la mercaderia o qui se'n fa càrrec. Amb això, Sales vol dir que encara hi ha molta feina preparatòria abans de fer síntesis que resulten desinformades per massa apressades. El llibre de Xavier Serra dóna mostra de com s'han d'anar fent aquests treballs exhaustius que permeten, després, parlar amb propietat. Els estudis que clouen el

llibre, «Les traduccions de filosofia en català (1900-1960)» i «Les traduccions d'assaig en l'edició catalana contemporània», són dues bones mostres de com resoldre acuradament aquesta necessitat de treure a la llum i posar en ordre els elements amb els quals s'ha anat configurant una situació que, per minsa i desconjuntada que hagi estat, ha resultat ser la que tenim i en la que som. Cal reconèixer el mèrit de saber exposar amb amenitat aquestes parts del treball que podrien semblar més eixutes, però sobretot cal entendre la seva aportació necessària a l'hora de la construcció de les tesis fortes del llibre.

Malgrat provenir de textos que han tingut versions anteriorment publicades, no és fins ara que, refets i aplegats tots junts, aconsegueixen el seu objectiu, que dona el títol a l'obra –presentar el paper de la filosofia en la cultura catalana. L'adequat plantejament de les preguntes que governen el llibre permet que l'honestetat amb què es responen demostrï la viabilitat del mètode emprat, el qual assegura una continuació en posteriors estudis en aquesta àrea, i la viabilitat per a aplicar-lo també a una certa comunitat europea, que no viu la seva pròpia realitat sinó en un miratge cultural, en part per l'efecte de les habituals «històries de la filosofia». Podríem pensar si no serà el cas que la història de la *filosofia* catalana contemporània, que no ha estat una història massa exemplar, com bé ens explica Serra, no trobarà, a partir d'ara, una certa exemplaritat en aquesta nova manera de tractar la *història* de la filosofia, de la qual Serra i d'altres estan procurant una profunda renovació. □

«El desig és constructivisme... col·lectiu»

Joana Masó

Escriure el desig. De La Celestina a Maria-Mercè Marçal

Marta Segarra

246 pp., 2013, Catarroja–Barcelona, Afers

A *L'Abecedari* enregistrat a finals dels anys 80, el filòsof Gilles Deleuze parlava del desig en aquests termes: «Le désir, c'est du constructivisme... du collectif». Deleuze buscava arraconar, amb aquesta formulació, un cert imaginari del desig associat tradicionalment a l'absència, al buit, la carència o la manca d'allò que ens falta com a individus i que pretenem aconseguir. Intentava, així, desplaçar la reflexió sobre el desig orientant-la vers els arranjaments que fan que, quan desitgem, construïm agençaments concrets, contingents, allà on un cos, un carrer, un nom, una peça de roba, un color o una nota es troben associats a un paisatge precís del qual formen part. Sempre que els desitgem, ho fem –segons Deleuze– dins d'un conjunt de relacions que nosaltres construïm de manera singular –*un ensemble*.

Des d'aquesta dimensió col·lectiva o de conjunt, queden interromputs els processos d'objectualització del desig, ja que *allò* desitjat, *aquella* o *aquell* desitjats no són objectes fàcilment dissociables del paisatge